

KÜLTÜREL VARLIKLAR ÜZERİNDE YAPILAN TAHRİBATLARIN TURİZM ÇERÇEVESİNDE DEĞERLENDİRİLMESİ (KUŞADASI - SELÇUK ÖRNEĞİ)

Eda AVCI¹, Vedat ACAR², Gül ERBAY ASLITÜRK³

ÖZ

M.S. 5. yüzyılda Roma'yı yağmalayan Doğu Germen halkının yaptığı acımasızlıkları ifade etmek amacıyla kullanılan “Vandalizm” kavramı, Türkçede “tahripçilik” olarak adlandırılmaktadır. Literatür incelendiğinde, bu konu ile ilgili yapılan çalışmaların sayısının her geçen gün arttığı görülmektedir. Ancak tahripçilik konusunda yapılan çalışmalar incelendiğinde, bu çalışmaların tahripçiliğin daha çok sosyolojik ve psikolojik boyutunu ele aldığı ve çoğunlukla kamusal alanlarda yapılan tahribatları inceleyen çalışmalar oldukları dikkat çekmektedir. Bu çalışmada öncelikli olarak 2003-2013 yılları arasında gerçekleştirilen Kazı Sonuçları Toplantıları ile Müze ve Kurtarma Kazıları Sempozyumları incelenerek, kültürel varlıklar üzerinde gerçekleştirilen tahribatlar sınıflandırılmaya çalışılmış, sonrasında ise İzmir İli Selçuk İlçesi ve Aydın İli Kuşadası ilçesinde yer alan kültürel varlıklar vandalizm (tahripçilik) kapsamında değerlendirilmiştir. Çalışmanın sonuç bölümünde ise, kültürel varlıklar üzerinde yapılan tahribatlar turizm çerçevesinde değerlendirilmiş ve tahribatların önlenmesine yönelik çözüm önerileri getirilmeye çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Tahripçilik, vandalizm, kültürel varlıklar, Selçuk, Kuşadası, turizm.

¹ Öğretim Görevlisi, Dokuz Eylül Üniversitesi Efes Meslek Yüksekokulu, Turizm ve Otel İşletmeciliği Programı, eda.avci(at)deu.edu.tr

² Araş Gör., Adnan Menderes Üniversitesi, Turizm Fakültesi, Turizm Rehberliği Bölümü, vedat.acar(at)adu.edu.tr

³ Yrd. Doç. Dr. (Sanat Tarihçi), Adnan Menderes Üniversitesi, Turizm Fakültesi, Turizm Rehberliği Bölümü, gerbay(at)adu.edu.tr

THE EVALUATION OF VANDALISM ON THE CULTURAL ASSETS WITHIN THE SCOPE OF TOURISM (THE CASE OF KUŞADASI-SELÇUK)

ABSTRACT

The concept of “vandalism” used for stating mercilessness of East Germans overrunning Roman in the 5th century A.D. is called as “destroying something” in Turkish. It is possible to express that number of the studies about this subject is showing increase day by day. However, when studies about the subject have been evaluated, it is seen that those studies are mostly about destructions of public spheres and handle sociological and psychological dimensions of vandalism. In this research, firstly destructions on cultural assets have been tried to be categorized by examining "Meetings on the Results of Excavations" and "Symposiums of Museums Salvage Excavations and Museum Workshop" between 2003-2013 and then solution suggestions were offered by evaluating cultural assets in Selçuk, district of İzmir, and Kuşadası, district of Aydın within the scope of vandalism. In the conclusion part of the study, the vandalism on the cultural assets has been evaluated within the framework of tourism and the solutions for the prevention of vandalism have been tried to be suggested.

Key Words: Destruction, vandalism, cultural assets, Selçuk, Kuşadası, tourism

Avcı, Eda. Acar, Vedat. Erbay Aslıtürk, Gül. “Kültürel Varlıklar Üzerinde Yapılan Tahribatların Turizm Çerçevesinde Değerlendirilmesi (Kuşadası - Selçuk Örneği”. *ulakbilge* 4. 8 (2016): 171-208.

Avcı, E. Acar, V. Erbay Aslıtürk, G. (2016). Kültürel Varlıklar Üzerinde Yapılan Tahribatların Turizm Çerçevesinde Değerlendirilmesi (Kuşadası - Selçuk Örneği). *ulakbilge*, 4 (8), s.171-208.

Giriş

I. Dünya Savaşı'nın sonlarına doğru buharlı gemilerin kullanılmaya başlanması, sivil havacılık alanında yaşanan gelişmeler ve Londra-Paris arasında tarifeli seferler düzenlenmeye başlaması turizm sektörünün farklı bir boyut kazanmasını sağlasa da seyahatler II. Dünya Savaşı'na kadar demiryolu ve denizyolu ile sınırlı kalmıştır. II. Dünya Savaşı sonrasında charter uçak seferleri ile seyahatlerin maliyeti düşmüş, uzun mesafeler kısa sürede aşılmaya başlanmış ve bu sayede çok sayıda insan turizm faaliyetlerine katılmaya başlamıştır (Hacıoğlu, 2006; İçöz, 2006; Mısırlı, 2002).

20. yüzyılda gerek ulaşım gerek haberleşme alanında yaşanan gelişmeler nedeniyle turizm, bireysel boyuttan kitlesel boyuta ulaşmıştır. 1980'li yılların sonuna doğru kitle turizminin çekim yerlerine vermiş olduğu tahribatlar fark edilmiş ve bu tahribatları önlemeye yönelik “sürdürülebilir turizm, alternatif turizm, eko turizm” gibi kavramlar ortaya çıkmaya başlamıştır. Sürdürülebilir turizmi, kavramsal açıdan kaynakların kirletilmeden, tahrip edilmeden ve tüketilmeden gelecek nesillere ulaştırılması şeklinde tanımlamak mümkündür (Birkan, 2001: 17).

Kültürel varlıklar, bulundukları ülkenin turizm sermayesini oluşturan en önemli kaynaklardan biridir. Hatta öyle ki, günümüzde birçok ülke, turistik bölgelerini sahip olduğu kültürel varlık zenginliğiyle pazarlamaktadır. (Gunn ve Var, 2002: 62-63). Bir ülkenin sahip olduğu kültürel varlıklar, o ülkenin turizm potansiyeline büyük katkı sağlamaktadır. (Patin, 1999: 35). Dolayısıyla, kültürel varlıkların sunumu, korunması ve kullanılması o ülkenin turizm geleceği açısından oldukça önemli bir konudur. Bu nedenle, turizmin temel yapı taşlarından olan kültürel varlıkların korunması, bu çalışmanın ana konusunu oluşturmaktadır. Bir ülkenin ya da bir çekim yerinin turizm açısından ilerlemesi doğal ve kültürel varlıklarının korunması ile mümkündür. Bu çalışmada, turizm sektörünün ana dinamiklerinden biri olan kültürel varlıkların uğradığı tahribatlar, tahripçilik kapsamında incelenmeye çalışılmıştır. Bu amaç doğrultusunda ilk olarak tahripçilik ve türleri ile ilgili literatür incelenmiş, ardından kültürel varlıklar üzerinde yapılan tahribatların belirlenmesi için 2003-2013 yılları arasında düzenlenen müze çalışmaları ve kurtarma kazıları sempozyumu yayınları ile kazı sonuçları toplantıları, “içerik analizi” yöntemiyle incelenmiş ve bulgular rapora yazılmıştır. Çalışmanın diğer bölümünde ise, İzmir ili Selçuk ilçesi ve Aydın ili Kuşadası ilçesinde yer alan kültürel varlıklar, tahripçilik (vandalizm) kapsamında çalışmanın önceki bölümlerinde ortaya konan tahripçilik türleri açısından değerlendirilmiştir.

Literatür

Vandal sözcüğü Türk Dil Kurumu Sözlüğünde, “Miladın başlangıç yıllarında yaşayan ve Roma İmparatorluğu ile yapılan savaşlarda acımasızlığı ile ün salan bir Doğu Germen halkı” şeklinde ifade edilmektedir. Diğer taraftan “eski kültür ve sanat anıtlarını yıkan, bunların değerini bilmeyen kimse ya da topluluk” vandal olarak nitelendirilmektedir (tdk.gov.tr). 1794 yılında Abbe Henri Gregoire, Fransız Devriminin ilk zamanlarında meydana gelen karışıklığa dikkat çekmek için bir rapor yayınlamıştır. Bu raporda yıkımın temelleri ve uygun çözümler araştırılmaya çalışılmıştır. Raporu her ne kadar milli bir politika haline gelmemiş olsa da başarısı, sonrasında sıradanlaşan bir mecaz üretmiştir. Zamanla tahripçilik sözcüğü, standart bir terim haline gelmiş ve daha sonraki yıllarda yalnızca sistematik devrimsel şiddeti değil aynı zamanda kültürel saygısızlığı özellikle de sanat ve mimariye yapılan saygısızlığı ifade etmek için kullanılmaya başlanmıştır (Merils, 2009: 155-175). Uniform Crime Reporting Handbook’da (2004; 141) tahripçilik kavramını, kasıtlı ya da suç kastıyla yapılan yıkım, yaralama, bozma ya da herhangi bir kamu ya da özel mülkü tahrip etme, sahibinin rızası olmadan gözaltına almak; kesmek, yırtmak, kırmak, işaretlemek, boyamak, resim yapmak, pislik ile örtmek ya da yerel kanunlar ile belirlenmiş benzer şeyler şeklinde tanımlanmaktadır.

Yener vd (2004: 144-149) tahripçiliği; belediye otobüslerinin koltuklarını yırtmak, telefon kulübelerini tanınmaz hale getirmek, park, bahçe, dinlenme alanları, otobüs durakları gibi kamuya açık alanlarda bulunan “sanat eserlerini kırmak, parçalamak, kesmek ya da oynamak” okul binalarının camlarını ve ampullerini kırmak ve sıraların üzerini kazımak suretiyle kamu mallarına verilen zarar şeklinde ifade etmektedir. Tahripçilik yaşamın hemen hemen her alanında görüldüğünü söylemek mümkündür. Nitekim binaların camlarını kırmak, duvarlara parklardaki mobilyalara yazı yazmak, binaları kundaklamak, kütüphanelerdeki kitapların sayfalarını koparmak, “müzedeki ve ören yerlerindeki eserlere zarar vermek”, telefon kulübelerine ve telefonlara zarar vermek tahripçiliğin en çok rastlanan örneklerindendir (Öğülmüş, 2000: 73-86). Tahripçilik olarak nitelendirilen saldırgan davranışların ortak özelliği; tahrip edilen malların büyük bir kısmının kamu malı olması ya da tahrip edilen malların en azından bu davranışı yapan kişilerin hiç tanımadıkları kişilere ait olmasıdır. Tahripçiler bu davranışları kasıtlı olarak yaparlar (Öğülmüş, 2000: 76). Kesimli’ye (2013: 157-170) göre tahripçilik, 1960’lı yıllardan beri ABD, İngiltere, İsveç gibi gelişmiş ülkeler başta olmak üzere, araştırmacıların ilgisini çeken, oldukça önemli sosyal, psikolojik, ekonomik ve hukuki boyutları olan bir sorundur. Kamu mallarına zarar verilmesi, park ve bahçelerin tahrip edilmesi, “heykel ve sanat eserlerine zarar verilmesi, duvarlara yazılar yazılması” gibi çeşitli biçimlerde ortaya çıktığını ifade ederken Van Vliet bu eylemlerin gerçekleştiği

alanları, parklar ve oyun alanları, eğitim tesisleri, toplu taşıma araçları; yurt, kütüphane, tapınaklar (ibadethaneler), müzeler, askeri tesisler, ıslah evleri gibi kurumsal alanlar, konutlar ve kent mobilyaları (aydınlatma araçları, banklar, sokak lambaları) şeklinde sıralamaktadır (Van Vliet, 1984: 14).

DeMore, Fisher ve Baron (1988: 80-91) tahripçinin kamu mallarına zarar vermeye yönelik eylemlerle aslında topluma bir mesaj vermeye çalıştığını ifade ederek, tahripçilerin kişilik özelliklerinin ve bireylerin tahripçiliğe yönelmelerine neden olan güdülerin dikkatli biçimde incelenmesi gerektiğini vurgulamaktadır. Çünkü bu yazarlara göre tahripçiliğin nedeni olarak gösterilen şiddeti sadece içgüdüsel olarak, toplumsal olarak ya da yalnızca tahripçilerin düzensizce yapılan anlamsız eylemleri olarak değerlendirmek yeterli değildir. Ayrıca bu yazarlar tahripçiliğe neden olan çevresel koşullar üzerinde de durmuşlardır. Örneğin bir mekânın, o mekânı kullanacak kişilerin denetimine olanak tanımayacak şekilde tasarlanmış olmasının da tahripçiliği arttıracakını öne sürmüşlerdir. Bu yazarların geliştirdiği modele göre tahripçiliğin altında, bireyin algıladığı adalet düzeyi ve denetim düzeyi olmak üzere iki önemli kavram yatmaktadır. Eğer bir birey kendisine haksızlık yapıldığını ya da adaletli davranılmadığını düşünüyorsa ve sistem içindeki yasal yollarla bu haksızlığı ya da adaletsizliği önleyebileceğine olan inancı kaybolmuşsa adaleti kendince hiç değilse psikolojik düzeyde yeniden sağlamak amacıyla tahripçiliğe başvurmaktadır.

Tahripçilik türleri konusunda yukarıda belirtilen yazarlar dışında farklı sınıflandırmaların yapıldığı görülmektedir. John M. Martin tahripçiliği; soyguncu tahripçilik, öç almaya yönelik tahripçilik ve amaçsız tahripçilik şeklinde sınıflandırılmıştır. 1969 yılında V. M. Weinmayr biraz daha farklı bir yaklaşım öne sürerek çevrenin fiziksel koşulları ile yapıların fiziksel konum ve koşullarının bu eylemleri gerçekleştiren kişilerin, kişilik özelliklerinden daha önemli olduğu noktasına dikkat çekmiştir. Weinmayr'e göre tahripçilik; aşırı kullanmaya dayalı tahripçilik, çevrenin olumsuz fiziksel koşullarına dayalı tahripçilik, merak tahripçiliği, araçlı tahripçilik, yüzey görünümünü bozma, içgüdüsel tahripçilik ve yanlış kullanıma dayalı tahripçilik olmak üzere yedi kategoride değerlendirilebilir. R.F. Thaw ise 1976 yılında başka bir sınıflandırma yaparak tahripçiliği; düşmanlığa dayalı tahripçilik, düşüncesizlik tahripçiliği ve dikkatsizlik tahripçiliği şeklinde sınıflandırmıştır (Aktaran: Yıldırım, 2000: 7-9). Zeisel (1976: 11) ise tahripçiliği; kötü niyetli tahripçilik, yanlış adlandırılan tahripçilik, kötü niyetli olmayan tahripçilik ve gizli devam eden tahripçilik şeklinde sınıflandırmıştır, Cuorsen, kötü niyetli olan ve kötü niyetli olmayan şeklinde temelde iki tür sınıflandırma yaparak her iki tür tahripçiliğin de kontrol altına alınabileceğini ancak kontrol biçimlerinin birbirinden farklı olduklarını ifade etmiştir. Diğer taraftan kötü niyetli tahripçiliği oyunbaz, kindar ve

yapmacı olmak üzere üç kategoride değerlendirmiştir. Cuorsen'e göre oyunbaz tahripçilikte insanlar planlı fakat mantıksız ve motivasyondan yoksun biçimde hareket ederken yağmacı tahripçilikte hırsızlarda olduğu gibi en önemli motivasyon kaynağının kişisel kazançları olduğuna dikkat çekmektedir (Aktaran: Doğan, 2011: 59). Cohen (1973: 23-53) tarafından yapılan sınıflandırma en genel ve günümüzde de geçerliğini koruyan sınıflandırmadır. Cohen tahripçiliği; yağmalama ya da adi hırsızlık olaylarıyla sonuçlanan açgözlü tahripçilik, bir soruna dikkat çekmeye ya da dikkatleri kendi üzerine çekmeye yönelik taktik / ideolojik tahripçilik, intikam almaya yönelik kinci tahripçilik, bir oyunmuş gibi ya da oyunun bir parçası olarak, bir şeyleri bozmaya ya da zarar vermeye yönelik oyunsu tahripçilik ve bir kişiye olan öfke ve saldırganlığı tepkisel bir eylemle dışa vurmaya içeren kötü niyetli tahripçilik şeklinde sınıflandırmaktadır (Knuth, 2006: 7).

Günümüzde tahripçilik, kamu mallarına yönelik saldırganlık ya da bireyin hiç tanımadığı başka kişilerin mallarını hedef alan saldırganca davranışlarda bulunma eğilimi olarak tanımlanabilir. Nitekim tahripçi bu davranışı kasıtlı olarak yapar ve yaptığı davranışlarla kamu mallarına ya da tanımadığı kişilerin mallarına zarar verdiğinin farkındadır (Yener vd., 2004: 14).

Araştırmanın Amacı

Yapılan bu çalışmanın temel amacı, tahripçilik ile ilgili literatürde yapılan sınıflandırmalar ve 2003-2013 yılları arasında gerçekleştirilen Kazı Sonuçları Toplantıları ile Müze ve Kurtarma Kazıları Sempozyumları raporlarının incelenmesi sonucunda belirlenen tahribat türleri çerçevesinde, İzmir ili Selçuk ilçesi ile Aydın ili Kuşadası ilçesinde bulunan kültürel varlıkları değerlendirmek ve söz konusu kültürel varlıklar üzerinde yapılan tahribatların, bölge turizmine olan olumsuz etkisi göz önüne alınarak giderilmesine yönelik çözüm önerileri geliştirmektir. Bu amaç doğrultusunda gerçekleştirilen araştırmanın, kültürel varlıkların üzerinde yapılan tahribatların turizm endüstrisine olumsuz etkisi ortaya konulması ile turizm literatürüne ve gelecekte yapılacak olan kültürel varlıklar ve turizm konulu çalışmalara katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Araştırmanın Önemi

Tahripçiliğin, Martin, Weinmayr, Cohen, Thaw, Cuorsen ve Zeisel gibi yazarlar tarafından çeşitli şekillerde sınıflandırıldığı görülmektedir. Türkiye'de ise tahripçilik konusunda yapılan araştırmaların oldukça yetersiz olduğu dikkat çekmektedir. Nitekim Yıldırım, Tarakçı, Sarıtaş ve Olgun gibi yazarların konuyu daha çok kamusal alanlardaki tahribatlar ile konunun hukuki boyutu etrafında ele aldıkları anlaşılmaktadır (Yıldırım, 2000; Tarakçı, 2003; Sarıtaş, 2009; Olgun, 2013).

Tahripçilik konusunun özellikle turizm alanında yeterince incelenmediğini söylemek mümkündür. Oysaki turizm ürününün önemli bileşenlerinden biri olan kültürel varlıklar üzerinde yapılan tahribatların incelenmesi; konuya dikkat çekilmesi, gerekli önlemlerin alınması ve turistik ürünlerin devamlılığının sağlanması bakımından oldukça önemlidir. Bu açıdan bakıldığında yapılan bu araştırmanın, kültürel varlıkların üzerinde yapılan tahribatların turizm endüstrisine olumsuz etkisi ortaya konulması ile turizm alanına ve konu ile ilgili literatüre katkı sağlaması beklenmektedir.

Araştırmanın Kapsamı ve Sınırlılıkları

Çalışmanın ana kütesini, İzmir ili Selçuk ilçesi ve Aydın ili Kuşadası ilçesindeki kültürel varlıklar oluşturmaktadır. Bu doğrultuda, Selçuk ve Kuşadası'nda yer alan kültürel varlıklar 2015 yılı Şubat-Mayıs ayları içerisinde incelenmiştir. Tahribat tespit edilen kültürel varlıklar; Selçuk Şirince Köyü'nde bulunan Aziz Dimitrios Kilisesi ile Vaftizci Yahya Kilisesi, Selçuk İlçe merkezinde bulunan Anadolu Selçuklu dönemine ait I. Nolu Anonim Mescit, Efes Antik Kenti, Yedi Uyuyanlar Mağarası, Kuşadası Pygela mevkiinde bulunan su kemeri, Neapolis su kemeri, Kuşadası Kale Kapısı'nda yer alan çeşme, Kethuda Mustafa Ağa Köşe Çeşmeleri, Hamam Çeşmesi, Aşağı Köşe/ Ev Tekkesi Çeşmesi, Merkez Atatürk Bulvarı üzerindeki sur duvarı yapısı, Atatürk Bulvarı Akşam Kız Sanat Okulu önünde yer alan tarihi çeşme, Güvercinada Kalesi, Kadıkalesi, Panionion kutsal alanı ve Zeus Mağarası olarak belirlenmiştir.

Selçuk ilçesinde bulunan Meryem Ana Evi, Aziz Yahya Bazilikası, İsa Bey Camii, Artemis Tapınağı ve Anadolu Selçuklu Dönemi'ne tarihlenen restorasyon gören mescitler, Kuşadası ilçesinde bulunan Öküz Mehmet Paşa Kervansarayı, Hatice Hanım Camii ve Kaleiçi Camii yapılarında ise herhangi bir tahribata rastlanmamıştır. Selçuk ilçesinde bulunan Aziz Pavlus Hapishanesi ve Kuşadası ilçesinde yer alan Kurşunlu Manastırı ve Fındikkale ulaşım güçlüğü nedeniyle araştırmaya dâhil edilememiştir.

Araştırma Yöntemi

Çalışma, kültürel varlıklar üzerinde yapılan tahribatları ortaya koyması bakımından betimleyici bir çalışmadır. Bu nedenle araştırma yöntemi olarak, sosyal bilimlerin dağınık, karmaşık ve en önemlisi sonucu önceden belli olmayan doğası gereği, “neden? nasıl?” gibi sorulara cevap verebilen, keşifsel yönü daha baskın olan (Özenç Uçak, 2000; 267), ve bu yönüyle sosyal bilimlerin bir kolu olan turizm araştırmalarına daha uygun olduğu düşünülen nitel araştırma seçilmiştir.

Çalışma iki bölümden oluşmaktadır. Çalışmanın birinci bölümünde tahripçilik konusu ile ilgili ayrıntılı bir literatür taraması yapılmıştır. Çalışmanın ikinci bölümünde kültürel varlıklar üzerinde yapılan tahribat türlerinin belirlenmesi için, Müze Çalışmaları ve Kurtarma Kazıları Sempozyumları ve Kazı Sonuçları Toplantıları raporları içerik analizi yöntemiyle incelenmiştir. İçerik analizi, nitel veri analiz türleri arasında en sık kullanılan yöntemlerden biridir. İçerik analizi ağırlıklı olarak yazılı ve görsel verilerin analiz edilmesinde kullanılan bir yöntemdir. Bu yöntemde tümdengelimci bir yol takip edilmektedir. İçerik analizinde araştırmacı öncelikli olarak araştırma konusu ile ilgili kategoriler geliştirmektedir. Araştırmacı daha sonra, incelemiş olduğu veri setinde, bu kategoriler içerisine giren kelime, cümle ya da resimleri saymaktadır (Silverman, 2001; Aktaran: Özdemir, 2010; 335). Burada amaç, belge ve dokümandaki mesajın bir sistem dâhilinde tanımlanmasıdır. İçerik analizinde önce konulara ve söylemlere ilişkin “betimleme” ve “kodlamalar” yapılır. Daha sonra elde edilen göstergelere dayanarak “çıkarımlar” gerçekleştirilir (Arıkan, 2013; 51-53). Bu bilgiler doğrultusunda yapılan içerik analizi sonucunda, kaçak kazılar nedeniyle tahrip edilenler, kanalizasyon çalışması nedeniyle tahrip edilenler, alanın tarım yapılan bahçeler içinde yer alması nedeniyle tahrip olanlar, iş makinelerinin (kepçe, dozer vb.) toprak hafriyatı ya da define amaçlı tahrip edilenler, köy yolu ıslah çalışmaları ve yol yapımı (karayolu) sırasında tahrip olanlar, yerel yönetimlerin yanlış uygulamaları (sit alanına su boruları döşenmesi sırasında tahribata uğratma, su deposu inşa etme vb.) ve diğer tahribat türleri olmak üzere yedi farklı boyut tespit edilmiştir (Bkz. Ek-2). Daha sonra, çalışmanın birinci ve ikinci bölümde elde edilen bilgiler doğrultusunda, İzmir ili Selçuk ilçesi ve Aydın ili Kuşadası ilçesindeki kültürel varlıklar incelenmiş ve belirlenen tahribatların fotoğrafları çekilmiştir (Bkz. Ek-1).

Bulgular

Tablo. 1: Selçuk ve Kuşadası’nda Yer Alan Kültürel Varlıklarda Tahribat Örneklerine İlişkin Bulgular

Literatüre İlişkin	J. M. Martin	Soyguncu Tahripçilik	Kültürel Varlıklara	
		Öç Almaya Yönelik Tahripçilik		
		Amaçsız Tahripçilik		
	V.M.	Aşırı Kullanmaya Dayalı Tahripçilik		

	Weinmayr	Çevrenin Olumsuz Koşullarına Dayalı Tahripçilik		
		Merak Tahripçiliği		
		Araçlı Tahripçilik		
		Yüzey Görünümünü Bozma Tahripçiliği		
		İçgüdüsel Tahripçilik		Kaçak Kazılar Nedeniyle Tahrip Edilenler
		Yanlış Kullanıma Dayalı Tahripçilik		Kanalizasyon Çalışması Nedeniyle Tahrip Edilenler
	R.F. Thaw	Düşmanlığa Dayalı Tahripçilik		Alanın Tarım Yapılan Bahçeler İçinde Yer Alması Nedeniyle Tahrip Olanlar
		Düşüncesizlik Tahripçiliği		İş Makinelerinin (Kepçe, Dozer Vb.) Toprak Hafriyatı ya da Define Amaçlı Tahrip Edilenler
		Dikkatsizlik Tahripçiliği		Köy Yolu İslah Çalışmaları ve Yol Yapımı (Karayolu) Sırasında Tahrip Olanlar,
	J.Zeisel	Kötü Niyetli Tahripçilik		Yerel Yönetimlerin Yanlış Uygulamaları (Sit Alanına Su Boruları Döşenmesi Sırasında Tahribata Uğratma Su Deposu İnşa Etme Vb.)
		Yanlış Adlandırılan Tahripçilik		Diğer Tahribat Türleri
		Kötü Niyetli Olmayan Tahripçilik		
		Gizli Devam Eden Tahripçilik		

	D.Cuorsen	Kötü Niyetli Olan Tahripçilik		
		Kötü Niyetli Olmayan Tahripçilik		
	S. Cohen	Aç gözlü Tahripçilik		
		Taktik/ İdeolojik Tahripçilik		
		Kinci Tahripçilik		
		Oyunsu Tahripçilik		
		Kötü Niyetli Tahripçilik		

Tablo.1'de görüldüğü üzere literatürde tahripçilik türleri ile ilgili değişik yazarlar tarafından yapılan birçok sınıflandırma bulunmakla birlikte Cohen'in yaptığı sınıflandırma, en genel ve günümüzde en çok geçerliliği olan sınıflandırma olduğu söylenebilir. Bu bakımdan Selçuk ve Kuşadası ilçelerinde bulunan kültürel varlıklar üzerinde yapılan tahribatlar, Cohen'in yaptığı sınıflandırma ve Kazı Sonuçları Toplantıları ile Müze ve Kurtarma Kazıları Sempozyumları raporlarından elde edilen sınıflandırmalar çerçevesinde değerlendirilmiştir. Değerlendirme sonucunda söz konusu kültürel varlıklar üzerinde yapılan tahribatların büyük boyutlarda gerçekleştiği tespit edilmiştir. Tahribatın büyük boyutlarda gerçekleştiği yerlerden biri, Selçuk'ta yer alan Şirince Köyü'dür. Tarihi çok eski dönemlere uzanan Şirince Köyü bugünkü ününü Rum Evleri'nden almaktadır. 1923 yılında yapılan mübadeleye kadar Rumlar tarafından kullanılan köy, mübadeleden sonra Türkler tarafından kullanılmaya başlanmış ve köyün tarihi dokusu günümüze kadar korunabilmiştir. Restorasyonu henüz tamamlanmış olan Aziz Dimitrios Kilisesi ve Vaftizci Yahya Kilisesi, Rum döneminden kalma önemli eserler olmakla birlikte Vaftizci Yahya Kilisesi günümüzde harap bir vaziyettedir. Özellikle kilisenin duvarlarında yapılan tahribatların yoğun olduğu tespit edilmiştir. Değişik materyallerle duvarlara çeşitli yazılar yazılmış ve bunun bir sonucu olarak kilise duvarlarındaki freskler günümüzde neredeyse yok denilecek düzeyde tahrip edilmiştir (Bkz. Fot: 1-10). Ayrıca kilise içinde yer alan tahribatlar duvarlarla sınırlı kalmamış, kilise içinde yer alan sütunlar da diğer alanlar gibi ciddi boyutlarda tahrip edilmiştir (Bkz. Fot: 11-13) . Vaftizci Yahya Kilisesi içerisinde yer alan tahribatların, Kazı Sonuçları Toplantıları ile Müze ve Kurtarma Kazıları Sempozyumları raporlarında belirtilen yapıların kurşun ve tükenmez kalem yazıları ile tahrip edilmesi kategorisinde değerlendirmek mümkündür (Bkz. Ek-2). Diğer yandan Vaftizci Yahya Kilisesi'nde gerçekleştirilen tahribatları, Cohen'in yapmış olduğu sınıflandırmada yer alan ideolojik tahripçilik kategorisinde ele alınabilir.

Selçuk'ta yer alan ve tahribata uğrayan diğer bir yapının Anadolu Selçuklu dönemine ait olduğu belirtilen ancak ismi tam olarak bilinmediği için I. Nolu Anonim Mescit (Uğur, 2006)

olarak adlandırılan yapı olduğu söylenebilir. Özel mülk içinde yer alması nedeniyle mescit, mülk sahipleri tarafından mescidin çatı kısmına yerleştirilen çanak anten nedeniyle tahrip edilmiştir (Bkz. Fot: 14-15). I. Nolu Anonim Mescit olarak geçen bu yapıda meydana gelen tahribatın Kazı Sonuçları Toplantıları ile Müze ve Kurtarma Kazıları Sempozyumları raporlarında belirtilen yapının tarım yapılan bahçeler içerisinde yer alması nedeniyle tahribata uğraması kategorisi ile paralellik gösterdiği söylenebilir (Bkz. Ek-2).

Selçuk'ta yer alan Efes Antik Kenti, diğer kültürel varlıklarda olduğu gibi uğradığı tahribatlar ile dikkat çekmektedir. Efes Antik Kenti, tarih boyunca dört kez aynı isimle farklı bölgelere kurulmuş olsa da bugün ziyaret edilen kentin kalıntıları ağırlıkla Roma dönemine tarihlenmektedir. Kentin Yukarı Agora'sında yer alan Hıristiyanlık dönemine ait İchtys Sembolü, turist rehberleri tarafından şeklin ne anlama geldiğini anlatmak adına yapılan çizimler ile tahrip edilmiştir (Bkz. Fot: 16-17). Kentin Mazeus ve Mithridates Kapısı'nın doğu nişinde yer alan duvarda geçen isimler ise kente yapılan tahribat türüne verilecek diğer bir örnektir (Bkz. Fot: 18-19). Ayrıca kentin Ticaret Agorası'nın Güney Kapısının da yoğun biçimde tahrip edildiği söylenebilir. Kapının hemen her cephesine kazınmış isimler dikkat çekmektedir (Bkz. Fot: 20-23). Benzer tahribat Ticaret Agorasında yer alan sütun üzerinde de gözlemlenmiştir (Bkz. Fot: 24-25). Kentte yer alan diğer bir tahribat ise, kentin üst kapısının güney cephesinde yer alan Helenistik dönemde kullanıldığı düşünülen mezarlık alanıdır. Kaçak kazılar nedeniyle oldukça fazla tahrip edilen mezarların özellikle içeriye girebilmek amacıyla kırıldığı görülmektedir (Bkz. Fot: 26- 27). Efes Antik Kenti'nde tespit edilen çeşitli tahribatların Kazı Sonuçları Toplantıları ile Müze ve Kurtarma Kazıları Sempozyumları raporlarında belirtilen tahribat türlerinden üzerine yazı yazmak suretiyle zarar vermek ile kaçak kazılar nedeniyle tahrip etmek kategorisinde değerlendirmek mümkündür (Bkz. Ek-2). Diğer taraftan Efes Antik Kenti'nde gerçekleştirilen bu tahribatları Cohen'in yaptığı ve yağmalama ya da adi hırsızlık olaylarıyla sonuçlanan "açgözlü takripçilik" ile dikkatleri kendi üzerine çekmeyi amaçlayan "ideolojik/ taktiksel tahripçilik" kategorisinde ele almak mümkündür.

Selçuk'ta yer alan ve tahribata uğramış diğer yapı ise Yedi Uyuyanlar Mağarası'dır. Daha önceki dönemlerde hiçbir güvenlik önleminin olmaması nedeniyle tahribata açık durumda bulunan yapıda, birçok tahribatın meydana getirildiği gözlemlenmiştir. Özellikle mağara içinde yer alan mezar alanları ve lahitler üzerine yazılan yazılar dikkat çekmektedir (Bkz. Fot: 28-31). Bu alanda gerçekleştirilen tahribatları, Kazı Sonuçları Toplantıları ile Müze ve Kurtarma Kazıları Sempozyumları raporlarında ifade edilen tükenmez kalem ile yazı yazmak suretiyle gerçekleştirilen tahribatlar kategorisinde değerlendirmek mümkündür (Bkz. Ek-2).

Selçuk-Kuşadası yolu üzerinde, Pygela mevkiinde bulunan su kemeri (Fot: 32) ile Kuşadası Özer Türk Stadyumu yanında yer alan, 2013 yılında restorasyonu tamamlanan Neapolis Su Kemerı olarak bilinen yapının duvarlarının (Fot: 50, 51) çeşitli biçimlerde yazı yazılmak suretiyle tahrip edildiği tespit edilmiştir. Benzer bir tahribat örneği Kuşadası Sağlık Caddesi üzerinde Kale Kapısı olarak bilinen yapıda karşımıza çıkmaktadır (Fot: 33, 34, 35, 36). Yapının kuzey cephesinde yer alan çeşmenin doğu cephesi de üzerine bir takım yazılar yazılmak suretiyle tahrip edilmiştir (Fot: 35). Kale Kapısı'nda yer alan tahribatları, Kazı Sonuçları Toplantıları ile Müze ve Kurtarma Kazıları Sempozyumları raporlarında ifade edilen yapıların, çeşitli şekillerde yazı yazmak suretiyle tahribata uğratma kategorisinde

değerlendirmek mümkündür (Bkz. Ek-2). Diğer yandan, bu yapıda dikkat çeken bir diğer husus, yapının içerisinde turistik amaçlı çeşitli dükkânların yer almasıdır. Komplekse eklenen bu dükkânlar ile yapının özgün görünümünün bozulduğu söylenebilir (Fot: 34, 36). Bu açıdan bakıldığında yapılan bu tahrifatı, Kazı Sonuçları Toplantıları ile Müze ve Kurtarma Kazıları Sempozyumları raporlarında ifade edilen tahrifat türlerinden, yapıların inşa edilme amaçları dışında kullanmak suretiyle tahrip edilmesi (Edirne İli, Yeni Saray Kum Kasrı Hamamının yakınlarındaki yerleşimlerin askeri amaçla kullanılması gibi.) kategorisinde değerlendirmek mümkündür (Bkz. Ek-2).

Kuşadası'nın eski yerleşim yerlerinden biri olarak kabul edilen Hacı Feyzullah Mahallesi'nde yer alan Kethuda Mustafa Ağa Köşe Çeşmeleri (Fot: 37, 38) ile Camiatik Mahallesi Soysal Sokak'ta yer alan Hamam Çeşmesi (Fot: 41) tahrifatın büyük boyutlarda meydana geldiği yapılar arasında yer almaktadır. Hacıfeyzullah Mahallesi'nde karşılaşılan tahrifatlardan bir diğeri Güzel Sokak ile Gökçen Sokak'ın kesiştiği noktada yer alan Aşağı Köşe/ Ev Tekkesi Çeşmesi'nde görülmektedir (Fot: 39, 40). Beyaz boya ile tahrip edilen çeşmenin diğer iki çeşme ile kıyaslandığında çok daha az tahribata maruz kaldığı gözlemlenmiştir. Hacı Feyzullah Mahallesi'nde yer alan çeşmelerde meydana gelen tahrifatların Kazı Sonuçları Toplantıları ile Müze ve Kurtarma Kazıları Sempozyumları raporlarında belirtilen tahrifat türlerinden üzerine yazı yazmak suretiyle tahribata uğratma kategorisinde değerlendirmek mümkündür (Bkz. Ek-2). Diğer yandan Kethuda Mustafa Ağa Köşe Çeşmeleri'nde meydana gelen tahrifatın, bir takım mesajlar verme amacı gütmesi bakımından Cohen'in yapmış olduğu sınıflandırmadan "ideolojik tahripçilik" kategorisinde değerlendirmek mümkündür.

Kuşadası'nda Merkez Atatürk Bulvarı üzerinde yer alan sur duvarı yapısı (Fot: 42,43) ile Atatürk Bulvarı üzerinde yer alan Akşam Kız Sanat Okulu önündeki tarihi çeşmenin tahribata uğrayan yerler arasında göstermek mümkündür (Fot: 44,45). Her iki yapının da araştırmaya dâhil olan diğer yapılarda olduğu gibi yazı yazmak suretiyle tahribata uğratıldığı söylenebilir. Dolayısıyla bu tahrifatları da Kazı Sonuçları Toplantıları ile Müze ve Kurtarma Kazıları Sempozyumları raporlarında belirtilen tahrifatlar çerçevesinde değerlendirmek mümkündür (Bkz. Ek-2).

Tahrifatın büyük boyutlara ulaştığı yerlerden bir diğeri Güvercinada Kalesi'dir (Fot: 46, 47, 48, 49). Güvercinada Kalesi doğu cephe duvarı önünde yer alan kayalıklar üzerinde meydana gelen tahrifatlarda (Fot: 47) cinsel içerikli öğelerin çizilmiş olması dikkat çekmektedir. Doğru cephenin, kimi yerlerin isim yazılmak kimi yerlerin ise resim yapmak suretiyle tahrip edildiği görülmüştür (Fot: 48). Güney cephe duvarındaki tahrifatlarda mavi ve siyah boyalı yazılar (Fot: 45) ile siyasi mesaj verilmeye çalışılmıştır. Bu durumu Cohen'in ifade ettiği ideolojik ve taktiksel tahripçilik kategorisinde değerlendirmek mümkündür. Diğer yandan Güvercinada Kalesi'nde meydana gelen bu tahrifatları, Kazı Sonuçları Toplantıları ile Müze ve Kurtarma Kazıları Sempozyumları raporlarında ifade edilen yapıları yazı yazma suretiyle tahrip etme kategorisi ile benzerlik gösterdiği söylenebilir (Bkz. Ek-2).

Kuşadası'nda yer alan Kadıkalesi'nin kuzeye bakan kısmı, yakın çevrede bulunan tatil sitesi sakinlerinin, alanı çöplük olarak kullanmaları nedeni ile tahribata uğramıştır (Fot: 52,

53). Strabon'un, Geographica adlı eserinde (1960: 221) Ionia kentlerinin toplandıkları, dinsel ayinlerin, genel festivallerin ve Poseidon Helikonios adına kurbanların gerçekleştirildiği yer olarak betimlediği Panionion kutsal alanı, tahribata uğrayan diğer bir yerleşimdir. Bu yerleşimden günümüze yalnızca odeon ya da tiyatro olabileceği düşünülen yapı ulaşabilmiştir. Yerleşim yerinin Güzelçamlı-Davutlar yolundan yaklaşık 2 km. içeride kalması, herhangi bir güvenlik önleminin alınmamış olması ve yakınlarında bir yerleşimin bulunmaması, alanın piknik amaçlı kullanılmasına ve ateş yakılmak suretiyle tahrip edilmesine neden olmuştur (Fot: 55). Ayrıca, yazı yazmak suretiyle yapılan tahribatlar dikkat çekmektedir (Fot: 54). Diğer yandan kazı sonuçları toplantıları ve kurtarma kazıları sempozyumlarında bölgenin, kaçak kazılar ile tahrip edilen yerler arasında gösterilmesine rağmen, yapılan inceleme sonucunda bölgede bunu destekleyecek herhangi bir veri ile karşılaşılmamıştır. Kuşadası Güzelçamlı beldesinde tahribatın olduğu tespit edilen bir diğer kültürel varlık Zeus Mağarası'dır. Dilek Yarımadasında Milli Park'ın giriş kapısının sol tarafında 200 m. içeride yer alan mağaranın, ulaşım kolaylığı nedeni ile birçok ziyaretçiye ev sahipliği yaptığı söylenebilir. Ancak gerek mağaranın girişinde (Fot: 56) gerekse mağaraya gidilen yolda (Fot: 57) çeşitli renklerde boyalar kullanılarak tahribatlar gerçekleştirildiği tespit edilmiştir. Gerek Panionion gerekse Zeus Mağarası'nda gerçekleşen bu tahribatların, Kazı Sonuçları Toplantıları ile Müze ve Kurtarma Kazıları Sempozyumları raporlarında belirtilen tahribat türlerinden yapıların yazı yazmak suretiyle tahribata uğratılması ile benzerlikler göstermektedir (Bkz. Ek-2).

Sonuç ve Öneriler

Selçuk'ta ve Kuşadası'nda yer alan kültürel varlıklar incelendiğinde, çalışmanın literatür bölümünde Cohen'in yapmış olduğu tahribat türlerine ilişkin sınıflandırma ile Kazı Sonuçları Toplantı Raporları ve Kurtarma Kazıları Sempozyumları'nda (Ek-2) ifade edilen tahripçilik türleriyle benzerlikler gösterdiği görülmektedir. Selçuk ilçesi Şirince Köyü'nde yer alan Vaftizci Yahya Kilisesi'nin ve Efes Antik Kenti Ticaret Agorası duvarlarının ve Yedi Uyuyanlar Mağarası'nda yer alan mezar yapılarının, yazı yazmak suretiyle tahrip edilmesi; bir kişiye olan öfke ve saldırganlığı tepkisel bir eylemle dışa vurmayı içeren kötü niyetli tahripçilik, intikam almaya yönelik kinci tahripçilik, bir soruna dikkat çekmeye ya da dikkatleri kendi üzerine çekmeye yönelik taktik / ideolojik tahripçilik türleri kapsamında değerlendirilebilir. Diğer yandan Efes Antik Kenti'nin üst kapısının güney kısmında yer alan mezarlık alanındaki tahribatlar, yağmalama ya da adi hırsızlık olaylarıyla sonuçlanan açgözlü tahripçilik kapsamında değerlendirilebilir. Bunların yanı sıra Efes Antik Kenti Yukarı Agorasında yer alan Hristiyanlık dönemine ait İchtys sembolünün, şeklin ne anlama geldiğini anlatmak amacıyla yapılan çizimlerle tahrip edilmesi ve Anadolu Selçuklu dönemine ait olduğu belirtilen mescidin özel mülk içinde yer alması nedeniyle tahrip edilmesi farklı tahribat türleri olarak dikkat çekmektedir.

Kuşadası bölgesinde gerçekleştirilen inceleme sonucunda, Neapolis su kemerleri, Kale Kapısı Önü Çeşmesi, Kethuda Mustafa Ağa Köşe Çeşmeleri, Hamam Çeşmesi, Atatürk Bulvarı üzerinde yer alan sur duvarı, Güvercinada Kalesi, Panionion ve Zeus Mağarası üzerinde yer alan tahribatları, ideolojik/taktiksel tahripçilik kapsamında değerlendirilmek mümkündür. Gerek Neapolis su kemeri gerekse Kuşadası-Selçuk yolu üzerinde yer alan su kemerinin yazı yazılmak suretiyle oldukça fazla tahrip edildiği görülmüştür. Kale Kapısı olarak bilinen yapının

içerisinde hediyelik eşya satıcılarının yer alması, yapının görünümü açısından olumsuz bir izlenim yaratmaktadır. Bu açıdan değerlendirildiğinde Kale Kapısı, Kazı Sonuçları Toplantıları'nda ifade edilen Edirne Yeni Saray Kum Kasrı Hamamı'nın askeri amaçlı kullanılmasında olduğu gibi yapının inşa edilme amacı dışında kullanılması suretiyle tahrip edilmiştir. Diğer taraftan Kuşadası'nın eski yerleşim yerlerinden biri olan Hacıfeyzullah Mahallesi'ndeki Aşağı Köşe/ Ev Tekkesi Çeşmesi'nin beyaz renk boya ile tahrip edildiği görülmektedir. Panionion yerleşiminde ise herhangi bir güvenlik önleminin alınmaması nedeni ile yapının ateş yakılarak tahrip edildiği, bunun yanı sıra ideolojik/taktiksel tahripçilik kategorisinde değerlendirilebilecek bir takım tahribatların gerçekleştirildiği görülmüştür. Kadıkalesi'nin kuzey tarafının site çöplüğü olarak kullanılması ise yerleşim için kötü bir izlenim oluşturmaktadır.

Yapılan bu çalışma, tahripçilik konusunda literatürde yapılan diğer çalışmalardan elde edilen sonuçlar ile benzerlikler göstermektedir. Savillie (1892: 365) çalışmada, Orta Amerika ve Yukatan'da yer alan tarihi binalar ile heykellerin yerli insanların ilgisizlikleri nedeni ile tahrip edildiğine dikkat çekmiştir. Aşırı biçimde gösteriş meraklısı insanların isimlerini büyük puntolar ile yapıların duvarlarına yazdıklarını ve heykelleri kazdıklarını ifade ederek, Yukatan'ın belki de en büyük yapısı olan Hükümet Binasının, Cüceler Evinin ve Kaplumbağalar Evinin, yapılan bu tahribatlardan zarar gören yapılar arasında yer aldığını belirtmiştir. Yapılan bu çalışmada, Selçuk'ta Vaftizci Yahya Kilisesi, Efes Antik Kenti Ticaret Agorası, Yedi Uyuyanlar Mağarası, Kuşadası'nda Neapolis su kemeri, Güvercinada Kalesi, Panionion gibi yapılarda, Savillie'nin dikkat çektiği tahribatlar ile aynı doğrultuda tahribatların meydana geldiği tespit edilmiştir. Bu çalışma aynı zamanda Yıldırım'ın (2000: 7-9) "Kamusal Alanlarda Vandalizm" adındaki Ahmet Şener Parkı, Adnan Kahveci Parkı ve 100. Yıl Parkı'nda meydana gelen tahribatları ele alan yüksek lisans tez çalışmasında elde ettiği bulgularla benzer sonuçlar ortaya koymaktadır. Yıldırım çalışmasında bankların, aydınlatma elemanlarının, örtü elemanlarının ve piknik masalarının tahripçi eylemlere maruz kaldığını ifade ederek, bu tahribatların mevsimsel açıdan farklılık gösterdiğine dikkat çekmektedir. Yazar, aydınlatma elemanlarında en fazla karşılaşılan tahribatların kırma şeklinde gerçekleştiğini ve banklarda, örtü elemanlarında ve piknik masalarındakilerin ise, yazma eylemi şeklinde gerçekleştirildiğini ifade etmektedir. Bu çalışmada Vaftizci Yahya Kilisesi, Yedi Uyuyanlar Mağarası, Kale Kapısı, Kethuda Mustafa Ağa Köşe Çeşmeleri, Hamam Çeşmesi, Atatürk Bulvarı üzerindeki sur duvarı, Güvercinada Kalesi Doğu ve Güney Cephesi, Panionion ve Zeus Mağarası girişinde gerçekleştirilen tahribatlar, Yıldırım'ın dikkat çektiği tahribatlar ile aynı doğrultudadır. Açıköz ve Ahunbay (2008: 26-37) "19.yüzyıl Kayseri Kiliseleri İçin Koruma Önerileri" adlı çalışmada, kiliselerin büyük kısmının sonraki kullanımlar sırasında yapılan ekler, kötü onarımlar ve yıkımlar nedeni ile tahrip edildiğini ve kilise çevresindeki yapılaşmaların, yapılara büyük oranda zarar verdiğine dikkat çekmektedir. Efes Antik Kenti'nin üst kapısının güney kısmında yer alan mezarlık alanının kaçak kazılar nedeniyle tahrip edilmesi ve I. Nolu Anonim Mescit (Uğur, 2006) olarak adlandırılan yapının özel mülk içerisinde yer alması ile tahrip edilmesi Açıköz ve Ahunbay'ın dikkat çektiği tahribatlarla aynı doğrultuda yer almaktadır.

Çalışmanın ana kütlesini oluşturan İzmir ili Selçuk ilçesi ve Aydın ili Kuşadası ilçesinde bulunan kültürel varlıklar, tahripçilik ve turizm çerçevesinde incelenmiş ve konuya ilişkin bulgular ortaya konmuştur. Elde edilen bulgular, İzmir ili Selçuk ilçesi ve Aydın ili

Kuşadası ilçesinde yer alan kültürel varlıklar üzerinde yapılan tahribatların dehşet verici boyutlarda olduğunu ortaya koymaktadır. Oysaki sahip olduğu birçok kültürel varlık ile özellikle kültür turizmi açısından önemli bir potansiyele sahip bu iki destinasyonun korunması, turizmin geleceği açısından oldukça önemlidir. Selçuk ve Kuşadası ilçelerinde yer alan kültürel varlıklar üzerinde yapılan tahribatların belirlenmesi, konunun turizm açısından öneminin ortaya konması ve yapılan tahribatları önlemeye yönelik çözüm önerileri geliştirilmesi amacıyla yapılan bu çalışma sonuçları doğrultusunda;

- Kültürel varlıklar üzerinde yapılan tahribatların temel nedenleri arasında güvenlik önlemlerinin yetersizliği gösterilebilir. Yapılan bu çalışmada birçok yapının çevresinde herhangi bir koruma önleminin alınmadığı görülmüştür. Bu bakımdan, güvenlik önlemlerinin yetersiz olduğu alanların tespit edilerek gerekli önlemleri almak,
- Bireylerin kültürel varlıkların değeri ve korunması ile ilgili bilgisizliği ve eğitimsizliği de tahribatların artmasında önemli bir etken olarak görülebilir. Bu nedenle ilgili kurumlar ve sivil toplum örgütlerinin işbirliği ile yerel halkı konu ile ilgili bilgilendirmek,
- Kültürel varlıkların korunması konusunda en büyük görev Kültür ve Turizm Bakanlığına düşmektedir. Bakanlık kültürel varlıkların korunmasına yönelik kanun çıkarsa da uygulama ve yaptırım konusundaki yetersizlikler, istenen sonuçların alınmasına engeldir. Dolayısıyla var olan Kültürel Varlıkları Koruma Kanunu'nun gerekliliklerini uygulamak ve caydırıcı cezalar konusunda kararlı olmak,
- Gerek Kazı Sonuçları Toplantıları gerekse Müze Çalışmaları ve Kurtarma Kazıları Sempozyumlarında görüldüğü gibi birçok ören yerinin kaçak kazılara maruz kaldığı görülmüştür. Dolayısıyla bu noktada gerek Kültür ve Turizm Bakanlığı gerekse yerel yönetimlerin desteğinin sağlanması ile ören yerlerine güvenlik görevlisi tahsis edilmesi gerekmektedir,
- Özel mülk içerisinde yer alan kültürel varlıkların kamulaştırma yoluna gidilerek korunmasını sağlamak,
- Kültür elçisi olarak kabul edilen rehberlerin, diğer vatandaşlar gibi kültürel varlıkları koruma noktasında bilgilendirilmelerini sağlamak,
- Tahripçilik konusunu, üniversitelerin turizm rehberliği bölümlerinin eğitim-öğretim müfredatlarındaki derslerin içerik planına yerleştirilerek bu konuda eğitici seminer ve konferanslar düzenlemek,
- Anadolu'da yer alan diğer yerleşim yerlerinde benzer çalışmalar gerçekleştirilerek tahribatların belgelenmesini sağlamak, kültürel varlıklar üzerinde gerçekleştirilen tahribatların önlenmesine yardımcı olacaktır.

KAYNAKLAR

- Açıkgöz Ő. G. ve Ahunbay Z. (2008). 19. yüzyıl kayseri kiliseleri için koruma  nerileri. * T  Dergisi*, c.VII, 26-37.
- Arıkan, R. (2013). *Araştırma Yöntem ve Teknikleri*. Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Birkan  . (2001). Sürdürülebilirlik Kavramı, Turizm Sektörü Açısından Sürdürülebilir Geliřmenin  nemi ve Koşulları. *Ankara: Bařkent  niversitesi  . .B.F. I. Ulusal Turizm  řletmeciliđi Kongresi Bildiriler Kitabı*, 17.
- Cohen, S. (1973). *Property Destruction: Motives And Meanings, Vandalism*. London: The Architectural Press.
- DeMore S. W. Fisher J. D. Baron R. M. (1988). The Equity-Control Model As A Predictor Of Vandalism Among College Students. *Journal Of Appied Social Psychology*. c. XVIII, 80-91.
- Doğan S. (2011). Okul Tahrip iliđine  liřkin Kuramsal Bir   z mleme. *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. 4 (7), 59.
- Gunn A. C. Var T. (2002). *Tourism Plannig, Basics, Concepts, Cases, (4th Ed.)*. Newyork: Routledge Taylor&Francis Group.
- Hacıoğlu, N. (2006). *Seyahat Acentacılığı ve Tur Operatörlüğü*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
-     , O. (2006). *Seyahat Acentaları ve Tur Operatörlüğü Yönetimi*. Ankara: Turhan Kitabevi.

- Kesimli İ. G. (2013). Saldırganlık ve Vandalizm, *Electronic Journal of Vocational Colleges*, 157-170.
- Knuth, R. (2006). *Burning Books and Leveling Libraries: Extremist Violence and Cultural Destruction*, Amerika: Praeger Publishers.
- Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü “Kazı Sonuçları Toplantıları”, <http://www.kulturvarliklari.gov.tr/TR,44760/kazi-sonuclari-toplantilari.html>, (26.12.2014).
- Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü “Müze Çalışmaları Ve Kurtarma Kazıları Sempozyumu Yayınları”, <http://www.kulturvarliklari.gov.tr/TR,44763/muze-calismalari-ve-kurtarma-kazilari-sempozyumu-yayinl-.html>, (26.12.2014).
- Merrills A. H. (2009). The Origins Of Vandalism. *International Journal of the Classical Tradition*. (c. XVI).
- Mısırlı, İ (2002). *Seyahat Acentacılığı ve Tur Operatörlüğü*. Ankara: Detay Yayıncılık.
- Olgun R. (2013). *Kentsel Yeşil Alanlarda Vandalizm ve Olası Tasarım Çözümlerinin Antalya Örneğinde İncelenmesi*, Yüksek Lisans Tezi. Akdeniz Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Antalya.
- Öğülmüş S. (2000). Tahripçilik (Vandalizm): Düşük Yoğunluklu Bir Sapma. *Polis Bilimleri Dergisi*, 2 (7-8), 73-86.
- Özdemir, M. (2010). Nitel Veri Analizi: Sosyal Bilimlerde Yöntembilim Sorunsalı Üzerine Bir Çalışma, *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 11-1, 323-343.

- Özenç Uçak N. (2000). Sosyal Bilimler ve Kütüphanecilik Alanında Nitel Araştırma Yöntemlerinin Kullanımı. *Bilgi Dünyası*, 1 (2), 255-279.
- Patin V. (1999). Will Market Forces Rule?, *Unesco The Courier*, (July-August), 35-36.
- Sarıtaş E. (2009). *Türk Ceza Hukuku'nda Mala Zarar Verme Suçu ve Kriminolojik Açısından Vandalizm*, Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Üniversitesi: Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul
- Strabon (1960). *The Geography Of Strabo* (çevr: Horace Leonard Jones). London: William Heinemann Ltd: Harward University Press.
- Savillie, M. H. (1892). Vandalism Among The Antiquities Of Yucatan and Central America. *Science*, c. XX, 365.
- Tarakçı N. (2003). *Kentsel Çevrede Vandalizm: Vandalizmin Bank Tasarımına Etkileri*. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi, İstanbul.
- Türk Dil Kurumu,
http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.548797b4937e78.39034750, (10.12.2014).
- Uğur T. (2006). *Selçuk (Ayasuluk) Cami ve Mescitleri*. Yüksek Lisans Tezi, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Uniform Crime Reporting Handbook (2004). *Federal Bureau Of Investigation*. Washington D.C.: Government Printing Office.

Van Vliet W. (1984). *Vandalism: An Assessment and Agenda, Vandalism: Behaviour and Motivations* (Edt: C.L. Leboyer). New York: Elsevier Science Publishing.

Yener Ö. Gülaçtı F. Çıkılı Y. (2004). Saldırganlığın Psikolojik-Kültürel Boyutu ve Vandalizm, *Doğu Anadolu Bölgesi Araştırmaları*, 144-149.

Zeisel J. (1976). *Stopping School Property Damage: Desegn and Administrative Guideliness To Reduce School Vandalis*. New York: American Associartion of School Administrators.

Yıldırım A. (2000). *Kamusal Alanlarda Vandalizm*, Yüksek Lisans Tezi. Karadeniz Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Trabzon.

EK-1 FOTOĞRAFLAR

Fotoğraf 1: Vaftizci Yahya Kilisesi, Apsis Cephesi (Fot: E. Avcı)

Fotoğraf 2: Vaftizci Yahya Kilisesi, Apsis Cephesi Detay (Fot: E. Avcı)

Fotoğraf 3: Vaftizci Yahya Kilisesi, Apsis Cephesi Güney Yan Duvarı (Fot: E. Avcı)

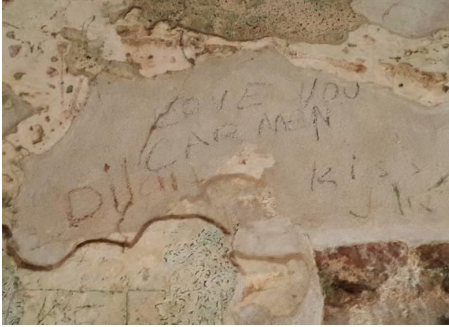
Fotoğraf 4: Vaftizci Yahya Kilisesi, Apsis Cephesi Güney Yan Duvarı Detay (Fot: E. Avcı)

Fotoğraf 5: Vaftizci Yahya Kilisesi, Apsis Cephesi Kuzey Yan Duvarı (Fot: E. Avcı)

Fotoğraf 6: Vaftizci Yahya Kilisesi, Apsis Cephesi Kuzey Yan Duvarı Detay (Fot: E. Avcı)

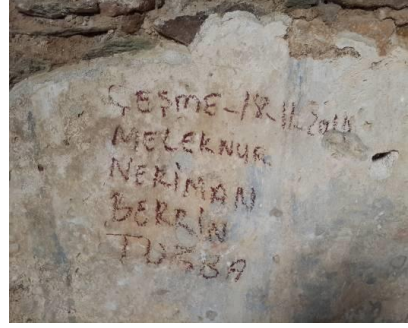
Fotoğraf 7: Vaftizci Yahya Kilisesi Batı Cephesi (Fot : E. Avcı)

Fotoğraf 8: Vaftizci Yahya Kilisesi Kuzey Cephesi (Fot: E. Avcı)

Fotoğraf 9: Vaftizci Yahya Kilisesi Güney Cephesi (Fot: E. Avcı)

Fotoğraf 10: Vaftizci Yahya Kilisesi Güney Cephesi Detay (Fot: E. Avcı)

Fotoğraf 11: Sütun, Vaftizci Yahya Kilisesi (Fot: E. Avcı)

Fotoğraf 12: Sütun, Vaftizci Yahya Kilisesi (Fot: E. Avcı)

Fotoğraf 13: Sütun, Vaftizci Yahya Kilisesi (Fot: E. Avcı)

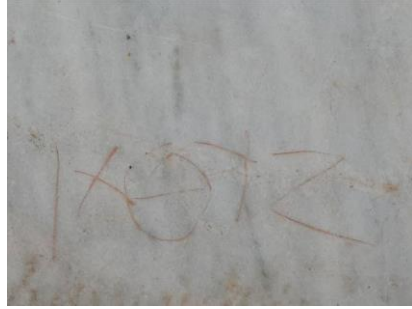
**Fotoğraf 14: Anadolu Selçuklu Dönemi
Anonim Mescit (Fot: E. Avcı)**

**Fotoğraf 15: Anadolu Selçuklu Dönemi Anonim
Mescit Detay (Fot: E. Avcı)**

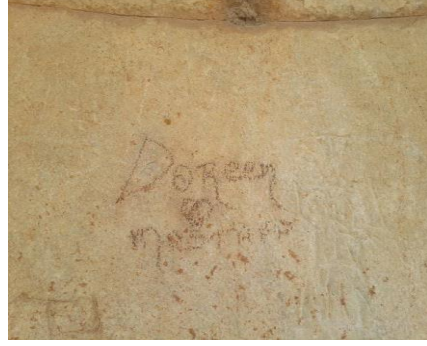
**Fotoğraf 16: Efes Antik Kenti Yukarı
Agora, Ichthys Sembolü (Fot: E. Avcı)**

**Fotoğraf 17: Efes Antik Kenti Yukarı Agora,
Ichthys Sembolü Detay (Fot: E. Avcı)**

Fotoğraf 18: Efes Antik Kenti Mazeus ve Mithridates Kapısı Doğu Nişı (Fot: E. Avcı)

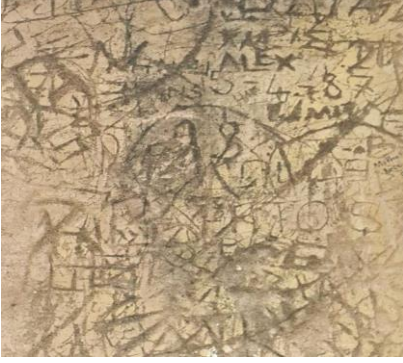
Fotoğraf 19: Efes Antik Kenti Mazeus ve Mithridates Kapısı Doğu Nişı (Fot: E. Avcı)

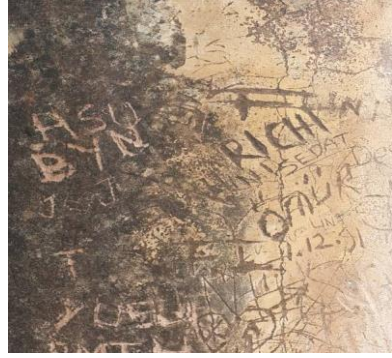
Fotoğraf 20: Efes Antik Kenti Ticaret Agorası Güney Kapısı (Fot: E. Avcı)

Fotoğraf 21: Efes Antik Kenti Ticaret Agorası Güney Kapısı Detay (Fot: E. Avcı)

**Fotoğraf 23: Efes Antik Kenti Ticaret Agorası
Güney Kapısı Detay (Fot: E. Avcı)**

**Fotoğraf 22: Efes Antik Kenti Ticaret Agorası
Güney Kapısı Detay (Fot: E. Avcı)**

**Fotoğraf 24: Efes Antik Kenti Ticaret Agorası,
Sütun (Fot: E. Avcı)**

**Fotoğraf 25: Efes Antik Kenti Ticaret Agorası
Sütun Detay (Fot: E. Avcı)**

**Fotoğraf 26: Efes Antik Kenti  st Kapı
Güney Cephesi Mezarlık Alanı (Fot: E. Avcı)**

**Fotoğraf 27: Efes Antik Kenti  st Kapı
Güney Cephesi Mezarlık Alanı (Fot: E.
Avcı)**

**Fotoğraf 28: Yedi Uyuyanlar Mağarası,
Lahit (Fot: E. Avcı)**

**Fotoğraf 29: Yedi Uyuyanlar Mağarası, Lahit
Detay (Fot: E. Avcı)**

**Fotoğraf 30: Yedi Uyuyanlar Mağarası
Doğu Tarafı Mezar Yapısı (Fot: E. Avcı)**

**Fotoğraf 31: Yedi Uyuyanlar Mağarası Doğu
Tarafı Mezar Yapısı Detay (Fot: E. Avcı)**

**Fotoğraf 32: Kuşadası- Selçuk Yolu, Pygela
Mevkii, Su Kemeri Kuzey Cephe (Fot: V.
Acar)**

**Fotoğraf 33: Kuşadası, Kale Kapısı Çeşmesi,
Doğu Cephe (Fot: V. Acar)**

Fotoğraf 34: Kuşadası, Kale Kapısı, Güney Cephe (Fot: V. Acar)

Fotoğraf 35: Kuşadası, Kale Kapısı  eşmesi Doğu Cephe Detay (Fot: V. Acar)

Fotoğraf 36: Kuşadası, Kale Kapısı  eşmesi, Kuzey Cephesi (Fot: V. Acar)

Fotoğraf 37: Kuşadası, Hacı Feyzullah Mah., Kethuda Mustafa A a Köşe  eşmeleri, Güneydoğu Cephe (Fot: V. Acar)

Fotoğraf 38: Kuşadası, Hacı Feyzullah Mah., Kethuda Mustafa Ağa Köşe Çesmeleri, Güney Cephe (Fot: V. Acar)

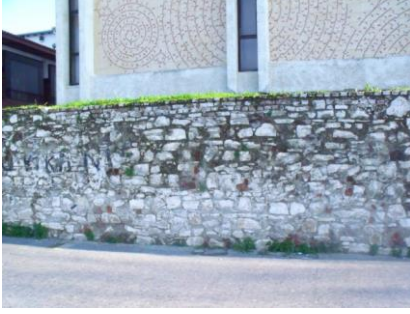
Fotoğraf 39: Kuşadası, Hacı Feyzullah Mah. Aşağı Köşe/ Ev Tekkesi Çeşmesi, Detay (Fot: V. Acar)

Fotoğraf 40: Kuşadası, Hacı Feyzullah Mah. Aşağı Köşe/ Ev Tekkesi Çeşmesi, Detay (Fot: V. Acar)

Fotoğraf 41: Kuşadası, Camiatik Mahallesi, Hamam Çeşmesi (Fot: V. Acar)

Fotoğraf 42: Kuşadası, Atatürk Bulvarı, Sur Duvarı, Kuzey Cephe (Fot: V. Acar)

Fotoğraf 43: Kuşadası, Atatürk Bulvarı, Sur Duvarı, Kuzey Cephe (Fot: V. Acar)

Fotoğraf 44: Kuşadası, Merkez Atatürk Caddesi, Akşam Kız Sanat Okulu  n    şmesi, Kuzey Cephe (Fot: V. Acar)

Fotoğraf 45: Kuşadası, Merkez Atatürk Caddesi, Akşam Kız Sanat Okulu  n    şmesi, Kuzey Cephe (Fot: V. Acar)

Fotoğraf 46: Kuşadası, Güvercinada Kalesi, Güney Cephe Duvarı Önü (Fot: V. Acar)

Fotoğraf 47: Kuşadası, Güvercinada Kalesi, Güney Cephe Duvarı Önü (Fot: V. Acar)

Fotoğraf 48: Kuşadası, Güvercinada Kalesi, Doğu Cephe Duvarı Önü (Fot: V. Acar)

Fotoğraf 49: Kuşadası, Güvercinada Kalesi, Doğu Cephe Duvarı Önü (Fot: V. Acar)

Fotoğraf 50: Kuşadası,  zer Türk Stadyumu Yanı, Neapolis Su Kemerı, Batı Cephe Duvarı (Fot: V. Acar)

Fotoğraf 51: Kuşadası,  zer Türk Stadyumu Yanı, Neapolis Su Kemerı, Doğu Cephe Duvarı (Fot: V. Acar)

Fotoğraf 52: Kuşadası, Kadıkalesi Kuzey Cephe   pl k Alan (Fot: V. Acar)

Fotoğraf 53: Kuşadası, Kadıkalesi, Kuzey Cephe   pl k Alan (Fot: V. Acar)

**Fotoğraf 54: Kuşadası, Güzelçamlı, Panionion
(Fot: V. Acar)**

**Fotoğraf 55: Kuşadası, Güzelçamlı,
Panionion (Fot: V. Acar)**

**Fotoğraf 56: Kuşadası, Güzelçamlı, Zeus
Mağarası Girişi (Fot: V. Acar)**

**Fotoğraf 57: Kuşadası, Güzelçamlı, Zeus
Mağarası Girişi (Fot: V. Acar)**

EK-2 2003-2013 KAZI SONUÇLARI TOPLANTI RAPORLARI VE KURTARMA KAZILARINDA ADI GEÇEN TAHRİBATLARIN SINIFLANDIRILMASI

Anadolu’da uzun yıllardır kazı çalışmaları gerçekleştirilen arkeolojik sit alanlarının birçok tahribata maruz kaldıkları görülmektedir. Bu tahribatları değerlendirerek, kavramsal bir çerçeveye çizilmeye çalışılan bu çalışma ile ileride yapılacak olan çalışmalara ışık tutması beklenmektedir. Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından her yıl düzenlenen Müze Çalışmaları ve Kurtarma Kazıları Sempozyumları ve Kazı Sonuçları Toplantıları raporlarından elde edilen bilgiler ışığında, kazı alanlarında meydana gelen tahribatlar aşağıdaki gibidir (kulturarliklari.gov.tr):

1. Kaçak Kazılar Nedeniyle Tahrip Edilenler:

- Adana İli, Ceyhan İlçesi, Sirkelihöyük,
- Adıyaman İli, Merkez İlçesi, Örenli Mahallesi, Perre Antik Kenti Mozaikleri
- Afyonkarahisar İli, Emirdağ İlçesi, Amorium Antik Kenti; Bayat İlçesi, Çeybelen Köyü, Dede Mezarı Nekropolü,
- Ağrı İli, Doğubeyazıt İlçesi, Bozkurt Kurgan Mezarlığı,
- Aksaray İli, Eski İlçesi, Çukuryurt Köyü, Güzlü Höyüğü,
- Amasya İli, Merkez Harşena Kalesi, Cilanbolu Tüneli,
- Ankara İli, Akyurt İlçesi, Kalaba ve Kızıleşik Tümlüsü; Beypazarı İlçesi, Acısı Tümlüsü; Çankaya İlçesi, Maltepe Sementi Mezarları; Çubuk İlçesi, Akkuzulu Tümlüsü; Gündül İlçesi, Çağa Beldesi, Çağa Roma Hamamı; Haymana İlçesi, Bahçecik Köyü, Bahçecik Nekropolü; Merkez İlçesi, Balgat Tümlüsü; Nallıhan İlçesi, Bağdere Yalacık Tümlüsü ve Nallıhan İlçesi, Çayırhan Beldesi, Gülşehri Mevkii, Juliopolis Nekropolü; Polatlı İlçesi, Yeniköseler Köyü, Belkavak Tümlüsü,
- Antalya İli, Alanya İlçesi, Alâra Kalesi; Finike İlçesi, Suluin Mağarası; Kumluca İlçesi, Rhodiapolis Antik Kenti,
- Artvin İli, Şavşat İlçesi, Sattel Kalesi,
- Aydın İli, Çine İlçesi, Tepecik Höyük; Didim İlçesi, Didyma Apollon Tapınağı; Dilek Dağları, Mykale, Panionion; Karacasu İlçesi, Dereköyü Daryaka Mevkii, Oda Mezar; Merkez İlçesi, Kemer Mahallesi, Topyatağı Mevkii, Tralleis Gymnasion Kuzey Yarı; Ortaklar İlçesi, Magnesia ad Maeandrum Antik Kenti,
- Balıkesir İli, Altınoluk İlçesi, Antandros Nekropolü; Erdek İlçesi, Kyzikos Antik Kenti,
- Batman İli, Hasankeyf İlçesi, Hasankeyf Antik Kenti; Oymataş Köyü, Kuriki Höyük,
- Burdur İli, Gölhisar İlçesi, Kbyra Antik Kenti,
- Bursa İli, Nilüfer İlçesi, Görükle Köyü, Görükle Mezarı,
- Çanakkale İli, Biga İlçesi, Kemer Köyü, Parion Antik Kenti; Çanakkale İli, Merkez İlçesi, Tevfikiye Köyü, Troia Antik Kenti,
- Çorum İli, Bayat İlçesi, Derekutuğun Eski Maden İşletmeleri; Çorum İli, Uğurludağ İlçesi, Resuloğlu Höyüğü,

- Denizli İli, Buldan İlçesi, Tripolis Antik Kenti; Denizli İli, Honaz İlçesi, Emirazizli Köyü, Kaya Mezarı; Denizli İli, Kale İlçesi, İncegiz Köyü Tonozlu Mezar; Sarayköy İlçesi Laodikeia Antik Kenti ve Sarayköy İlçesi Gerali Köyü, Seydiler Tümülüsü,
- Edirne İli, Enez İlçesi, Ainos Antik Kenti,
- Erzincan İli, Üzümlü İlçesi, Altıntepe Urartu Kalesi,
- Eskişehir İli, Han İlçesi, Başara Köyü Güneybatı Nekropolü,
- Hatay İli, Erzin İlçesi, Erzin Mozaikleri; Reyhanlı İlçesi, Varışlı Köyü, Açcana (Alalakh) Höyük,
- Isparta İli, Harmanören-Göndürle Höyüğü; Merkez İlçesi, Sülübey Mahallesi, Yılkıran Çeşmesi,
- İstanbul İli, Beykoz İlçesi, Anadolu Kavağı Yoros Kalesi,
- İzmir İli, Aliğa ilçesi, Bozköy Biçerova Mevkii, Kyme Antik Kenti ve Aliğa İlçesi, Çakmaklı Köyü, Kendirci Mevkii 613 ve 68 Parsellere Ait Mezarlar; Bergama İlçesi, Alianoi Antik Kenti ve Pergamon Antik Kenti; Körfez Doğusu, Kemalpaşa, Buca, Torbalı İlçeleri Sınırları İçerisinde Yer Alan Nif (Olympos) Dağı, Karamattepe Kazısı; Selçuk İlçesi, Efes Antik Kenti,
- Karabük İli, Eskipazar İlçesi, Hadrianapolis Antik Kenti,
- Kastamonu İli, Ağlı ilçesi, Selmanlı Köyü, Selmanlı Tümülüsü; Taşköprü İlçesi, Pompeiopolis Antik Kenti,
- Kırıkkale İli, Balıseyh İlçesi Küçük ve Büyük Seydin Tepe Tümülüsü; Delice İlçesi, Kurtsivrisi Tümülüsü; Kalecik İlçesi, Uyurca Tümülüsü,
- Kilis İli, Oylum İlçesi, Oylum Höyük,
- Kütahya İli, Aslanapa İlçesi, Tokul Köyü, Dinekçayırı Mevkii'nde yer alan kilise; Çavdarhisar İlçesi, Aizanoi Antik Kenti,
- Mersin İli, Silifke İlçesi, Olba Akropolis; Tarsus İlçesi, Eski Ömerli Mahallesi, Zeytin Pazarı Roma Sarnıcı,
- Muğla İli, Bodrum İlçesi, Gökçeler Mevkii, Pedasa Çamtepe ve Çevresi Tümülüsleri ve Gümüşlük Köyü, Myndos Antik Kenti; Datça İlçesi, Burgaz Antik Kenti; Yatağan İlçesi, Lagina ve Stratonikeia Antik Kenti,
- Nevşehir İli, Ürgüp İlçesi, Şahinefendi Köyü, Sobesos Antik Kenti,
- Osmaniye İli, Kesmeburun, Bahçe ve Kazmaca Köyleri Ortasında, Kastabala Antik Kenti,
- Sinop İli, Merkez İlçesi, Ada Mahallesi, Yusufoglu Aralığı, Balatlar Kilisesi,
- Van İli, Merkez İlçesi, Kalecik Köyü, Kalecik Mezarlık Alanı, Yalı Mahallesi, Tuşpa Aşağı Yerleşmesi, Van Kalesi Höyüğü ve Yukarı Bakraçlı Köyü, Yoncatepe Sarayı ve Nekropolü; Urartu Baraj, Gölet ve Sulama Kanalları Araştırmasında Kanalın Kuzey Kısmı,
- Yozgat İli, Sarıkaya İlçesi, Roma Hamamı; Şahmuratlı Köyü, Kerkenes Dağı,
- Zonguldak İli, Hisarönü İlçesi, Filyos-Tios Antik Kenti,

2. Kanalizasyon Çalışması Nedeniyle Tahrip Edilenler:

- Amasya İli, Merkez İlçesi, Çiğdemlik Köyü, Değirmenönü Mevkii Şarap İşliği,
- Aydın İli, Bozdoğan İlçesi, Haydere Köyü Mezarları

- Kahramanmaraş İli, Merkez İlçesi, Germanicia Antik Kenti,
- Malatya İli, Merkez İlçesi, Topsöğüt Beldesi ile Samanköy'ün Sınırında, Delibaş Mevkii'ndeki Mezar Odası,
- Mersin İli, Tarsus İlçesi, Makam-ı Danyal Camii,

3. Alanın Tarım Yapılan Bahçeler İçinde Yer Alması Nedeniyle Tahrip Olanlar:

- Aksaray İli, Eski İl İlçesi, Çukuryurt Köyü Güzlü Höyüğü Bazilika Yapısı,
- Amasya İli, Merkez İlçesi, Gözlek Köyü, Oluz Höyük,
- Antakya İli, Samandağı İlçesi, Sutaşı Beldesi, Sabuniye Höyük,
- Aydın İli, Çine İlçesi, Tepecik Höyüğü,
- Balıkesir İli, Altınoluk İlçesi, Antandros Nekropolü,
- Batman İli, Merkez İlçesi, Oymataş Köyü, Kuriki Höyük,
- Çorum İli, Ortaköy İlçesi, Şapınuva Antik Kenti; Sungurlu İlçesi, Yörüklü Beldesi, Boyalı Höyük,
- Diyarbakır İli, Bismil İlçesi, Aşağı Cırf Köyü, Gre Abdurrahman ve Hakemi Use Höyüğü,
- Düzce İli, Merkez İlçesi, Kadioğlu Köyü Mozaikleri,
- Edirne İli, Enez İlçesi, Ainos Antik Kenti,
- Hatay İli, Reyhanlı İlçesi, Varışlı Köyü, Açcana (Alalakh) Höyük,
- Isparta İli, Harmanören-Göndürle Höyük- Mezarlık,
- İzmir İli, Bornova İlçesi, Karacaoğlan Mahallesi, Yeşilova Höyüğü.; Menemen İlçesi, Panaztepe Antik Kenti; Torbalı İlçesi, Yeniköy ve Özbey Köyleri Arası, Metropolis Antik Kenti; Urla İlçesi, Klazomenai Antik Kenti,
- Kastamonu İli, Taşköprü İlçesi, Pompeiopolis Antik Kenti,
- Konya İli, Beyşehir- Isparta Yenişarbademli Arası, Kubad Abad Sarayı,
- Kuzey Ege, Gökçeada'nın Güneyi, Yenibademli Höyük,
- Mersin İli, Aydıncık İlçesi, Kelenderis Antik Kenti,
- Muğla İli, Yatağan İlçesi, Lagina Antik Kenti ve Yeşilbağcılar Beldesi, Börükçü Antik Kenti,
- Niğde İli, Bor İlçesi, Köşk Höyük,
- Osmaniye İli, Kesmeburun, Bahçe ve Kazmaca Köyleri Ortasında, Kastabala Antik Kenti,

4. İş Makinelerinin (kepçe, dozer vb.) Toprak Hafriyatı ya da Define Amaçlı Tahrip Edilenler

- Amasya İli, Merkez İlçesi, Şamlar Mahallesi, I. Nolu Mezarı,
- Ankara İli, Gündül İlçesi, Çağa Roma Hamamı Mozaikleri,
- Antalya İli, Merkez İlçesi, Eski Doğu Garajı ve Halk Pazarı Mevkii, Antalya Büyükşehir Belediyesi'nin İş Merkezi İnşaatı Projesi Kapsamında Yapılan Temel Hafriyatı Sırasında Tahrip Edilen Mezarlar; Muratpaşa İlçesi, Doğu Garajı Halk Pazarı Mevkii, Attaleia Doğu Nekropolü, Kaleici, Attaleia Nekropolündeki Sandık Mezarları ve Lara-Fener Mahallesi, 1975 Sokak, 5745 Ada, 15 Parsel Mezarı,
- Aydın İli, Ortaklar İlçesi, Magnesia ad Maeandrum Antik Kenti,

- Batman İli, Hasankeyf İlçesi, Hasankeyf Antik Kenti,
- Denizli İli, Laodikeia Antik Kenti,
- Eskişehir İli, Han İlçesi, Başara Köyü Güneybatı Nekropolü,
- Isparta İli, Atabey ilçesi, Harmanören Köyü, Harmanören-Göndürle Höyük, “Define Amaçlı Kepçe Çalışması”,
- İzmir İli, Foça İlçesi, Phokai Antik Kenti; İzmir Körfezinin Doğusu, Kemalpaşa, Buca, Torbalı İlçeleri Sınırları İçerisinde Yer Alan Nif (Olympos) Dağı Başpınar Bölgesi, Selçuk İlçesi, Efes Antik Kenti “İş makinesi ile kaçak kazı gerçekleştirilmesi”,
- Muğla İli, Fethiye İlçesi, Yaka Köyü, Tlos Antik Kenti,
- Samsun İli, İlkadım ilçesi, Dikilitaş Sokak Yeraltı Mezar Odaları,

5. Köy Yolu Islah Çalışmaları ve Yol Yapımı (Karayolu) Sırasında Tahrir Olanlar:

- Ankara İli, Nallıhan İlçesi, İslamalan Köyü, Dadastana Nekropolü; Şereflikoçhisar ilçesi, Değirmenyolu Köyü (Parlasan Köyü), Kefkeli Mevkii, Parnassos Antik Kenti,
- Aydın İli, Sultanhisar İlçesi, Nysa Stadyum Batı Terası (Sultanhisar-Kavaklı Yol Çalışması),
- Batman İli, Hasankeyf İlçesi, Hasankeyf Antik Kenti,
- Mersin İli, Aydıncık İlçesi, Kelenderis Antik Kenti Kuzey Nekropolü,
- Muğla İli, Yatağan İlçesi, Stratonikeia Antik Kenti,
- Van İli, Merkez İlçesi, Yukarı Bakraçlı Köyü, Yoncatepe Sarayı ve Nekropolü,

6. Yerel Yönetimlerin Yanlış Uygulamaları (Sit Alanına Su Boruları Döşenmesi Sırasında Tahribata Uğratma, Su Deposu İnşa Etme vb.)

- Antalya İli, Alanya İlçesi, Alanya Kalesi,
- Eskişehir İli, Sivrihisar İlçesi, Nasreddin Hoca'nın Kızı Fatma Hatun Mezarı,
- Isparta İli, Yalvaç İlçesi, Psidia Antiokheiası,
- İzmir İli, Urla İlçesi, Klazomenai Antik Kenti,
- Niğde İli, Köşk Höyük,

7. Diğer Tahribat Türleri

- Ankara İli, Altındağ İlçesi, Roma Hamamının 1926 yılında, kurulması düşünülen Milli Müdafaa Bakanlığı binası nedeniyle tahrip edilmesi,
- Ankara İli, Çankaya İlçesi, Maltepe Senti A4 açmasının Gazi Üniversitesi spor kompleksi inşaatı nedeniyle tahrip edilmesi,
- Ankara İli, Altındağ İlçesi, Ulus Senti, Ankara Roma Tiyatrosunun gecekondü kalıntıları nedeniyle tahrip edilmesi,
- Aydın İli, Kuyucak İlçesi, Briula Nekropolünün sulama kanalı açmak için tahrip edilmesi,
- Çanakkale İli, Merkez İlçesi, Tevfikiye Köyü, Troia Antik Kenti, İzmir İli, Bergama İlçesi, Pergamon Antik Kenti; Çeşme İlçesi, Ildırı Köyü, Erythrai Antik Kenti ve Van İli, Urartu Issidere Kanalının sürüleri otlatmak amacıyla tahrip edilmesi,

- Diyarbakır İli, Bismil İlçesi, Aşğı Cırf Köyü, Gre Abdurrahman ve Hakemi Use Höyüğü, İzmir İli, Menemen İlçesi, Panaztepe Antik Kentinin hayvan ve geçici i  i barınakları inşası ile tahrip edilmesi,
- Edirne İli, Enez İlçesi, Ainos Antik Kenti; Samsun ili, Atakum ilçesi,  akalca (Karacadođan) H y đ n Tedaş ve Telekom kabloları nedeniyle tahrip edilmesi,
- Edirne İli, Yeni Saray Kum Kasrı Hamamının yakınlarındaki yerleşimlerin askeri amaçla kullanılması,
- İzmir İli,  eşme İlçesi, Ildırı Köyü, Erythrai-  zel bir şirket tarafından talep edilen alanların 1. dereceden 2. derece site düşürülmesi,
- Karabük İli, Eskipazar İlçesi, Hadrianapolis Antik Kentinde bulunan mozaikli kilise tabanın jeotekstil ile örtülmesine rağmen aradan geçen zaman insanların merak edip jeoteksilleri kaldırma girişiminde bulunarak mozaiklere zarar vermeleri,
- Nevşehir İli, Göreme İlçesi, Elmalı Kilise Duvar Resimlerinin kurşun ve tükenmez kalem yazıları ile tahrip edilmesi.